

Loodvergiftiging bij ganzen

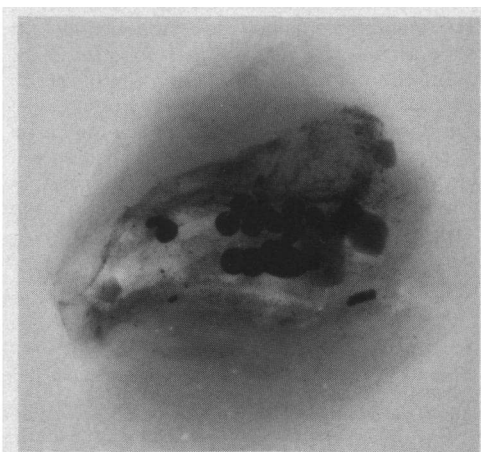
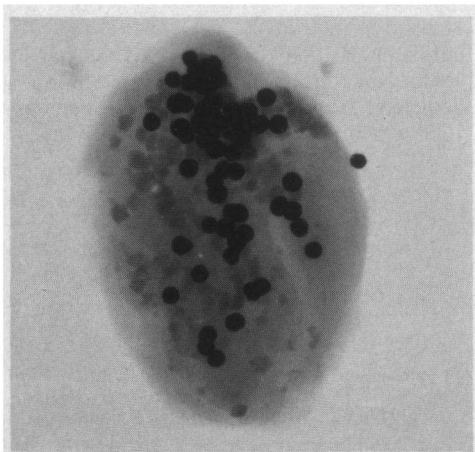
Gerard Ouweneel

Hoewel al bijna een eeuw bekend is dat de aanwezigheid van jachthagel in magen van watervogels kan leiden tot hun snelle dood, werd in Nederland deze doodsoorzaak tot voor kort slechts incidenteel vastgesteld. Na het instellen van de Werkgroep Vogelsterfte nam het aantal ter onderzoek ingezonden, dood aangetroffen (water)vogels toe, waarbij het Centraal Diergeneeskundig Instituut in toenemende mate tot de diagnose 'loodvergiftiging' moest komen.

Enkele jaren terug vonden bezoekers van oevergebieden rond het Hollandsch Diep in korte tijd ter plaatse tientallen zieltogende Grauwe Ganzen. Een ongewone zaak. Vanaf eind september tot in december pleisterden rond het Hollandsch Diep enkele duizenden Grauwe Ganzen. Overdag foerageren de vogels op nabijgelegen akkers; de nacht wordt doorgebracht op de contactzone tussen oever en water. Verschillende oorzaken leidden er altijd wel toe dat vogels defect raken, maar nog nooit in een aantalomvang als toen. Als symptoom vertoonden de vogels traag gedrag, dat ertoe leidde dat de aansluiting met de ganzengezelschappen prijsgegeven moest worden. Voorts snelle vermagering en ook een spoedige dood. Enkele tientallen omgekomen en ook nog levende vogels, gingen naar het Centraal Diergeneeskundig Instituut, waar men kon vaststellen dat het overgrote deel van de onderzochte vogels als gevolg van loodvergiftiging was omgekomen.

In de magen van de onderzochte vogels trof men hagelkorrels aan, veelal sterk afgesleten als gevolg van vermaling met de ook in de goed ontwikkelde spiermaag aanwezige kiezel. Juist die vermaling, mede onder invloed van het maagzuur, doet loodverbindingen vrijkomen die, via het darmkanaal, in het bloedcircuit terechtkomen. Daarna laadt het lood zich op in lever en nieren, in welke organen bij de onderzochte vogels aanzienlijke loodgehalten werden aangetroffen. Lange tijd tastten wij in het duister omtrent de herkomst van de hagelkorrels. Immers, de desbetreffende ganzenslaapplaats langs het Hollandsch Diep is jachtvrij, zodat het uitgesloten was dat de Grauwe Ganzen dáár, tijdens het slobberen, de hagelkorrels hadden opgenomen. Beschuldigende suggesties gin-

gen naar Duitse en Deense jagers. Want niet onaannemelijk leek dat de ganzen op langs hun trekroutes liggende pleisterplaatsen de valhagel hadden opgenomen. Was bij een grondonderzoek nabij de belangrijke Deense ganzenpleisterplaats Tipperne aan de Ringkobing Fjord immers niet uitgekomen dat de bodem niet minder dan 403 hagelkorrels per m² bevatte? Maar uit door het Centraal Diergeneeskundig Instituut gehouden proeven kwam naar voren dat ganzen zeer spoedig na het opnemen van hagelkorrels aftakelen, zodat het minder aannemelijk leek dat ze in zo'n situatie een lange vermoeiende trektocht nog succesvol zouden kunnen afronden. Daarna spitste het onderzoek zich toe op de suggestie dat de ganzen de hagel ingenomen hadden via het eten van bietenkop-

Links: röntgenfoto van een watervogelmaag met het type kleiduivenbaanhagel. Grote aantallen! Rechts: röntgenfoto van een watervogelmaag, type jachthagel.

Foto's: CDI.

Grauwe Ganzen op een slaapplaats langs het Hollandsch Diep.

Foto: G.L. Ouweneel.

pen. Tijdens binnendijkse jachtpartijen op Fazanten, zouden hagelkorrels ingeslagen zijn in de op het veld na de machinale oogst verspreid liggende bietenresten, in het najaar stapelvoedsel voor ter plaatse pleisterende Grauwe Ganzen. Later uitgevoerd laboratoriumonderzoek maakte deze mogelijkheid aannemelijk.

Hengelaars

In Noord-Amerika komen jaarlijks 2% tot 3% van de watervogels om als gevolg van loodvergiftiging. Nog wat met dit gegeven verband houdende cijfers: naar schatting beloopt het aantal in Noord-Amerika bejaagbare eenden 80.000.000 stuks, waarvan jaarlijks 20.000.000 stuks worden geschoten en een zelfde aantal komt door andere oorzaken om, waaronder loodvergiftiging. Amerikaanse jachtmethoden, waarbij het vaak regel is dat op jachttechnisch gunstig gelegen locaties,

zich voortdurend veel jagers staan te verdringen, werken het loodvergiftigingsprobleem in de hand. Uit genomen grondmonsters afgeleide berekeningen kwam de aanwezigheid van circa 100.000 hagelkorrels per hectare in een gebied in New Mexico naar voren. Elders echter, nabij vaste jachthutten, berekende men 300.000 korrels per hectare.

Loodvergiftiging houdt ook de Britten bezig. Jaarlijks sterven in Groot-Brittannië 2600-2700 Knobbelzwanen, waaronder in dit land loodvergiftiging de belangrijkste mortaliteitsfactor is geworden voor deze soort. Geen valhagel, maar loden ornamenten waarmee hengelaars hun tuig verzwaren vormen hier de boosdoeners. Ook zwanen moeten kleine hoeveelheden grind eten om het voedselverteringsproces te bevorderen en de Britse vogelbeschermers veronderstellen dat door de Knobbelzwanen al dan niet opzettelijk door hengelaars op oevers en banken

Door loodvergiftiging omgekomen Grauwe Gans.

Foto: G.L. Ouweneel.

Grauwe Ganzen foeragerend op bietenresten.
Foto: Klaus Kuchel, Münster.

achtergelaten loden gewichtjes abusievelijk in plaats van grind worden verorberd.

In beide Angelsaksische landen zint men op maatregelen. Amerikanen experimenteren met niet-toxische hagelsoorten, waarbij in sommige staten de jagers sterk onder druk staan, zo niet verplicht gesteld worden deze toe te passen. In Groot-Brittannië moedigen vogelbeschermers hengelaars aan alternatief materiaal toe te passen; men vlast op een verplichtstelling. En in Nederland? Situaties als in de Verenigde Staten kennen wij niet en

daarvoor zullen wij ons ook niet licht zien geplaatst. Daarvoor verschilt de wijze van jagen in beide landen te sterk. Waakzaamheid echter blijft geboden. Iedere vogelaar kan dat door er voor zorg te dragen dat dode en/of onderkomen vogels terechtkomen bij het Centraal Diergeneeskundig Instituut in Lelystad. Zo kwam ook de ganzenzaak van het Hollandsch Diep aan het rollen. En het kan geen kwaad in gebieden waar regelmatig op watervogels gejaagd wordt, rond de jachthutten grondmonsters te nemen.

■ G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam.

Oever langs het Hollandsch Diep waar Grauwe Ganzen met loodvergiftiging werden aangetroffen.

Foto: G.L. Ouweneel.

Ganzenslaapplaats langs het Hollandsch Diep.

Foto: G.L. Ouweneel.

Loodvergiftiging bij vogels

In 'Bosbouwvoorlichting' 1986, nummer 7 verscheen een interessant artikel van J.G. Molenaar (Rijksinstituut voor Natuurbeheer, Leersum) over loodvergiftiging bij vogels als gevolg van het opnemen van hagelkorrels. De auteur geeft de stand van zaken weer zoals deze thans is sinds in 1977 het eerste geval van loodvergiftiging bij Grauwe Ganzen bij een kleiduvenschietbaan in Zeeland werd vastgesteld.

Tot nu toe zijn sterftegevallen gerapporteerd bij Knobbelzwaan, Wilde Zwaan, Grauwe Gans, Bergeend, Wilde Eend, Waterral, Kluut, Scholekster, Fazant, Blauwe Kieken-dief en Sperwer. Deze soorten passen in het beeld in het buitenland. Er is sprake van uiteenlopende groepen, zoals zwanen, ganzen, eenden, rallen, bleshoenders, duiven en stootvogels. Het gaat hierbij in de eerste plaats om loodvergiftiging door directe opname van valhagel. Uitzondering daarop zijn stootvogels en andere soorten waarbij sprake is van opname met het aas. Dit laatste krijgt pas sinds kort bijzondere aandacht.

In Nederland komt jaarlijks zo'n 440 à 450 ton lood met valhagel op de bodem terecht. Op bepaalde plaatsen (schietbanen, huttenjacht, eendenputten, snippenbedden en der-

gelijke) bevindt zich een grote concentratie lood in de bodem. De auteur geeft een aantal aanbevelingen hoe het risico van loodvergiftiging kan worden beperkt. Deze preventieve aanpak betreft:

- beperking van het kleiduvenschieten naar intensiteit en aantal banen

- beperking van kleiduvenschieten tot terreinen die ofwel een zo min mogelijk natuurlijk karakter hebben ofwel arm zijn aan relatief natuurlijk landschapselementen, ofwel in de gegeven situatie gedurende het gehele jaar onaantrekkelijk zijn voor, en dus arm aan vogels.

- beperking van de jacht naar intensiteit en wijze wat betreft schietvaardigheid, weidelijkheid, schotafstand en schieten vanuit vaste posities (hutten en dergelijke)

- wijziging van de metallurgische samenstelling van de hagelkorrels (vermindering of vervanging van lood door minder of niet-giftige metalen), toevoeging van desintegrerende bestanddelen of 'coating' (met nikkel op plastic).

De grootste problemen lijken samen te hangen met het kleiduvenschieten. De invloed op andere dieren (onder meer zoogdieren) en de flora is niet bekend.

Ganzenslaapplaats langs het Hollandsch Diep.

Foto: G.L. Ouweneel.